

Vuk'uzenzele

MAHALA

Vha i qiselwa nga Vhudavhidzani ha Muvhuso (GCIS)

Tshivenda/English

Fulwana 2015

MANYETU

Kha vha sedze khunguwedzo dza mishumo ya muvhuso kha khandiso dzothe dza Vuk'uzenzele dzine dza do bva u bva zwino u thoma nga Thangule

Musho wa Pfunzo ya Mutheo u talutshedza zwa ndeme kha kushumisele kwa masheleni **siatari 4**

IDC i tutuwedza vhafuwi vhapo vha kholomo

siatari 7

Mimasipala i khou ya hone kha u khwinifhadza tshumelo

Vho Amukelani Chauke

Mimasipala minzhi i khou kona u langa zwavhuḁi masheleni ayo, zwine zwa khou sumbedza ndisedzo ya tshumelo yavhuḁi kha tshitshavha.

Muḁolamuvhalelano Muhulwane Vho Kimi Makwetu vho divhadza zwen-zwino muvhigo wo fhelelaho wa odithi we wa itwa kha mimasipala na zwiimiswa zwa masipala kha ṅwaha wa muvhalelano wa 2013/14.

Muvhigo wo sumbedza uri mimasipala yo vhalaho ye ya khwinifhadza ṅetshedzo dza zwitatamennde zwa masheleni yo aluwa zwiḁulwane kha mavundu manzhi.

Muḁolamuvhalelano Muhulwane vho ri tshivhalo tsha zwiimiswa zwa masipala na mimasipala yo vhaho na odithi yo kunaho tsho gonya u bva kha 30 kha ṅwaha wa muvhalelano wa 2012/13, tsha ya kha 58 nga 2013/14, tsho tsha itwa nga mimasipala ya 40 (phesenthe dza 14) kha ya 268 na zwiimiswa zwa masipala zwa 18 (phesenthe dza 32) kha zwa 57.

Vho Makwetu vho ri vho takadzwa nga mishumo ya mimasipala yo shumaho zwavhuḁi saizwi yo khwinisa matshilo a vhatu.

Musi odithi dzo no fhela, vho dalela mimasipala minzhi ye ya shuma zwavhuḁi u itela u i khoḁa. Musi vhe henengei, vho dalela

Muḁolamuvhalelano Muhulwane Vho Kimi Makwetu vho ri mimasipala yo shumaho zwavhuḁi yo khwinifhadza matshilo.

thandela dza masipala dzo vhalaho u vhona uri mvelele dzo khwiniseaho dzo kwama hani ṅisedzo ya tshumelo KwaZulu-Natal, Kapa Vhukovhela, Mpumalanga, Gauteng na Kapa Vhubvaḁuvha.

Vhurangaphanḁa ha vuvhusi na ha pojotiki ho mphetshedza na tshigwada tshanga u dalela dziṅwe thandela dza ndeme, he vha ri ṅetshedza mafhungo nga vhuḁalo uri thandela idzi dzi langiwa hani u itela mbuelo ya tshitshavha tshapo".

"Ndo takadzwa nga mushumo wa ṅthesa une mimasipala hei, ine miṅwe ya vha kha zwipiḁa zwa shango zwa kulekule, ya khou ita u itela u vha na mutsindo u pfallaho kha tshitshavha".

Vho Makwetu vho isa phanḁa vha ri mimasipala ye ya sumbedza uri vuvhusi havhuḁi vhu khou langa i nga shumiswa

vhukuma u khwinisa matshilo a vhatu na uri vhurangaphanḁa ha vuvhusi na ha pojotiki ho thoma u sumbedza maitete one na vhurangaphanḁa vhu tevheleleaho.

MVELELE DZA ODITHI DZO ṬANGANEDZWA

Minisiṱa wa Tshumisano ya Mavhusele na zwa Sialala Vho Pravin Gordan vho ri mvelele dza odithi dza masipala dzo khwiniseaho dzo sumbedza uri muvhuso wo dzhiela ṅtha mavhusele avhuḁi na ṅisedzo ya tshumelo.

"Muvhigo wo sumba kha tshanduko yavhuḁi kha mavhusele avhuḁi na vhuḁangi ha masheleni vhu vhoneleaho.

Hezwi zwi khwaṱhisa ṅisedzo ya tshumelo dza mutheo dzi no sumbea nahone dzo dzudzanyeaho zwavhuḁisa zwi tshi yelana na maitete a 'U humela kha zwa Mutheo'".

Minisiṱa vho rwela ṱari siṱirathedzi tsha "U humela kha zwa Mutheo" nga Khubvumedzi 2014 saizwi muvhuso wo dzhia ṅdila ya u vhona uri mimasipala i wane pfanelo dza tshumelo mutheo, na u thetshela nga maanḁa mbilaelo dza vhatu.

MIṆWAHA YA KHWINIFHADZO INO KHOU ITEA NGA ṆDILA KWAO

Phesenthe dza 41 dza odithi dzo itiwaho dzo wana odithi yo kunaho, ine ya vha na mawanwa kha ṅwaha une wa kha ḁi vha fhasi ha tzedzuluso, zwi tshi vhambedzwa na phesenthe dza 40 dza 2012/13.

Odithi yo kunaho zwi amba uri bugu dza masipala dzo vha dzi kha ngona na uri ho vha hu si na vukhakhaki kha kuvhigele kwa masheleni; vho swikela tshipikwa tsha ṅisedzo ya tshumelo vho ḁitika nga zwe vha fulufhedzisa; nahone vho tevhele milayo musu vha tshi khou shumisa masheleni a muvhuso. Odithi yo kunaho ina mawanwa zwi amba

uri masipala wo kona u ṅetshedza zwitatamennde zwa masheleni hu si na vukhakhaki, fhedzi wa balelwa u swikela zwipikwa zwawo zwothe nahone wa si vhee zwipikwa zwi re khagala kana u sumbedza uri wo shumisa milayo ifhio u langa masheleni.

Mvelele dzo sumbedza uri masipala i lingana phesenthe dza 22 yo vha i songo kuna na mawanwa, kha ṅwaha une wa khou sedzululwa, zwi tshi vhambedzwa na phesenthe dza 28 dza 2012/13.

Hezwi zwi amba uri mimasipala yo balelwa u bveledza zwitatamennde zwa masheleni zwi no tendisea kana u tevhele milayo ya ndaulo ya masheleni.

Phesenthe dza 16 dza mimasipala na zwiimiswa zwa masipala yo wana 'khanelo i na mawanwa'. Hezwi zwi amba uri rekhodo dza masheleni dza mimasipala dzo vha dzo vhiḁa vhuḁuma lwe na Muḁolamuvhalelano Muhulwane vha si kone na u bvisa muhumbulo.

MAVUNDU O ṆEWA HANI MASHELENI

■ **Kapa Vhubvaḁuvha:** Tshiṱiriki tsha Sarah Baartman na Masipala wa Senqu zwo khwinisa zwa ya kha odithi yo kunaho, ngeno Zhendedzi ḁa Mveledziso ḁa Mandela Bay ḁo ḁi dovha hafhu ḁa wana odithi yo kunaho.

■ **Gauteng:** Dorobo ya Ekurhuleni, Midvaal, Dorobo ya Mogale, Khamphani ya Mabisi ya Brakpan, Joburg City Theatres, Khamphani ya Mveledziso ya Ekurhuleni, Zhendedzi ḁa Dzibada ḁa Johannesburg, Lethabong Housing Institute, Khamphani ya Dzinḁu ya Pharoe Park na Germiston Phase II Housing Company – dzothe dzo wana odithi yo kunaho.

Tshiṱiriki tsha Sedibeng, Joburg Market na Johannesburg Social Housing Company vho wana hafhu odithi yo kunaho.

■ **KwaZulu-Natal:** Dannhauser, Emnambithi/ Ladysmith, Ezinqoleni, ICC Durban, Tshiṱiriki tsha Ilembe, Mandeni, Richmond, Tshiṱiriki tsha uMgungundlovu, Umzumbe, Tshiṱiriki tsha Zululand, Ilembe Management Development Enterprise na Ugu South Coast Tourism vho wana odithi yo khwinifhadzawo (yo kunaho).

■ **Kapa Devhula:** Tshiṱiriki tsha Frances Baard ndi tshone tshi tshoṱhe tsho khwinisaho tsha wana odithi yo kunaho, ngeno tshiṱiriki tsha ZF Mgcawu tsho wana hafhu odithi yo kunaho.

■ **Mpumalanga:** Tshiṱiriki tsha Ehlanzeni na Masipala wa Steve Tshwete zwo wana hafhu odithi yo kunaho.

A huna mimasipala kana zwiimiswa zwo wanaho odithi yo kunaho Free State, Limpopo na Devhula Vhukovhela.

U hulisa Vho Nelson Mandela

Vho Sello Hatang

Nga 2009 Buthanogute ḁa Mbumbano ya Dzitshaka ḁo divhadza ḁuvha ḁa mabebo ḁa Vho Madiba ḁa dzi 18 Fulwana sa ḁuvha ḁa Dzitshakatshaka ḁa Nelson Mandela.

Ubva zwenezwo, ḁuvha ḁa Mandela ḁo tou vha khuwelelo ya nyito ya u shandukisa shango ḁa vha kha zwa khwiṅe nga kha tshumelo yavhuḁi na vhurangaphanḁa ho sumbedzwaho nga Vho Mandela musu vhe kha miṅwaha yavho ya u shuma ya 67, hu si zwa luthihi nga ṅwaha fhedzi zwi itwe tshifhinga tshoṱhe.

Izwi zwi amba mini kha ṅhe na vhone? Sa tsumbo, ṅwedzi uno tshigwada tsha vhashumi vha vha sa shumeli malamba vha bvaho kha sekithara dza muvhuso, khamphani dza phuraivethe na vhaḁisa

Tsho iswa phanda kha siatari 2

NYANGAREDZO

IDC i khou ya u tshimbidza mveledziso ya ikonomi

Vho Amukelani Chauke

Munisita wa Mveledziso ya Ikonomi Vho Ebrahim Patel vho vhidza vhabindudzi vho no khou bvelela uri vha dzhiele nzhele R23 bilioni yo vhetshelwaho thungo kha minwaha miṭanu i daho ya u lambedza “vathomi vhaswa”.

Minisita Vho Patel vho ri ndambedo yo nekedzwa nga vha Koporasi ya Mveledziso ya zwa Nqowetshumo yo lavhelela u shandukisa ikonomi na u sika mishumo sa izwi muvhuso wo ita mushumo muhulwane wa u bveledza ikonomi. Minisita vho amba hezwi musi vha tshi ngetshedza tshipitshi tsha Vouthu ya Mugaganyagwama wa muhasho kha Buthano la Lushaka.

Vho ri ndambedo i do shela mulenzhe kha u bveledza nqowetshumo na uri zwi do ya kule kha u fhungudza vhusayini na u sa lingana.

Minisita vho tshuwa vhatoli vha vhaema kha nqowetshumo vha vha khou takuwa u ri vha de na makumedzwa kha sekithara dza vhubveledzi ha ikonomi hune vha nga kona u ita dzi ndowetshumo.

“IDC yo kumedza R100 bilioni lwa miwaha miṭanu kha u bveledza nqowetshumo. “Zwine zwa vha zwiwa, nahone zwa ndeme, ndi zwa uri ri khou vhetshela thungo R23 bilioni kha u alusa vhatoli vha vhaema kha nqowetshumo.

Hei ndi mbekanyamushumo ya miwaha miṭanu ine ya khou tshuwa khamphani dzire fhasi ha vhushe vha vhaema vha Afrika Tshipembe na u langa vhubindudzi kha sekithara dza vhubveledzi ha ikonomi nahone i khou tshuwa u dza maAfrika Tshipembe vhanzhi kha sia la zwa ikonomi”.

Minisita vho ri tsho ya u vhetshela thungo ndambedo yo itelwa u alusa tshanduko na u tshuwa nyaluwo ya ikonomi nga u bvisa khagala mpho na vhushe kha zwa ikonomi.

Minisita vho ri Afrika Tshipembe li tea u kona u swikela nyaluwo ya tshifhinga tshilapfu nahone i angaredzaho vhatu vhothe, na uri ndambedo i do itwa uri i vhe hone kha zwiifhinga zwo tendelanwaho.

“Nga nndani ha vhatoli vha vhaema kha nqowetshumo, hu na tsho ya ndeme ya u dzhenisa vhaema vhanzhi vha Afrika Tshipembe kha zwa ikonomi.

Hu na zwiwada zwo sedzeswaho – vhaswa, vhafumakadzi – a vha khou tou dzheniswa lu fushaho kha mishumo ya vhubveledzi. IDC i do ita uri nga u angaredza hu vhe na R9 bilioni – R4,5 bilioni ya vhafumakadzi, inwe R4,5 bilioni ya vha ya vhaswa.”

Minisita vho amba u ri ndambedo i do vha nga tshivhumbeko tsha khadzimiso kana ya kovhiwa u lingana.

MAFHUNGO AVHUDI KHA VHUBINDUDZI VHUṬUKU HA DZIDOROBONI NA ZWIPHAZA

Minisita vho ri kha nwa uno wa muvhalelano Khomishini ya Mutatisano i do ita tsenguluso u itela u vha uri mabindu matuku a re kha ikonomi i re mulayoni na i si ho mulayoni a nga tikedzwa hani. Vho amba u ri tsenguloso iyo i do tshuwa ndila ine mabindu matuku a nga tshuwa kha sekithara hei i no ita mbuelo nanzhi.

“Khomishini ya Mutatisano i do rwela tari tsenguluso ya u vhambadza kha sekithara ya u rengisa, ho sedzwa kha uri ri nga dzhenisa hani vhaema vhanzhi vha Afrika Tshipembe, mabindu matuku manzhi kha sekithara ya u rengisa.” “Khomishini ya Mutatisano i do tshuwa kha zwothe nzudzanyo ya mahirele kha mimolo, nyaluwo ya vhubindudzi dzidoroboni, mashopho matuku, zwiphaza na zwiwe, nahone hu khou tea u khawhisedza uri ri vhe na sekithara dzi no khou bvelela nahone dzi angaredzaho vhatu vhothe.

Vho ri inwe tsenguloso ya kha nqowetshumo ya ndondolo ya zwa mutakalo, ye vha i dvhadza mahoja, i do fara vhushe nga vhatu kha nwa wa muvhalelano uno.

Tsenguloso yo thomiwa ina ndivho ya u amba nga ha zwinzhi zwi yelanaho na nqowetshumo,

Koporasi ya Mveledziso ya Nqowetshumo i do ita uri hu vhe na R100 bilioni ya u lambedza mveledziso ya nqowetshumo.

zwi tshi katela mbadelo dza ndondolo ya zwa mutakalo Afrika Tshipembe.

MAMAGA A AFRIKA A KHOU SIKA HANI MISHUMO

Hu tshi sedzwa mthaselo ye ya itelwa vhabvannda, Minisita Vho Patel nga dzi 25 Shundunthule vho ri - dvhwa le Khomishini ya Mbumbano ya Afrika ya dvhadza sa Dvhwa la Afrika – muhasho wavho, Yunivesithi ya Witwatersrand na Koporasi ya Mveledziso ya Nqowetshumo zwi do dzudzanya simphoziamu ya vhabindudzi, vhashumi, vhoramatali na vhashumeli vha muvhuso.

Minisita vho amba u ri simphoziamu i do sedza tshuwa wo ya ikonomi kha vhushe vhone Afrika Tshipembe la vha naho kha dzhangho lothe.

Vho amba u ri vha do ita matano kha zwipidza zwo fhambanaho zwa shango u itela u phaladza mulaedza wa uri u belaphanda ha Afrika Tshipembe ho vhohekanywa tshothe kha vhushe ha zwa ikonomi na dzhangho lothe.

Mahoja, Afrika Tshipembe lo vhambadzela nnda kha Afrika lothe thundu dzi drahho R300

HO SIKWA MISHUMO YA MADANA NA MADANA

- Vho Andries Motseke mushumi ane limaga lavho la ita mabambiri kana malabi a u phumula lo aluwa, zwa zwino lo thola vha vha vhatu vha 81 u fhirisa vha nwa wo fhelaho;
- Vho Rachmat Thomas, mufumakadzi wa murema vha re muwe wa vha vha limaga la zwienda le la inga kavhili vhatolwa kha miwaha ya rathi yo fhiraho zwa zwino yo thola vhatu vha 300;
- Limaga la mudagasi la R8 bilioni lo rwelwaho tari ngei Pofadder hune ha vha Kapa Devhula li khou lavhelelwa u bveledza mudagasi u fushaho kha miṭa i linganaho 80 000 kana kha vhashumisi vha 400 000, nahone ndi inwe ya mamaga a fulufulumvusuludza a 39 o fhelaho.

bilioni ye ya tou vha nyaluwo ya R36 bilioni.

“Tshivalo tshashu tsha zwi vhambadzelwannha zwa zwilina, migodi na zwimagwa kha Afrika lothe zwo tsireledza mishumo ya 244 000 fhanho Afrika Tshipembe, kha hei yothe ya 169 000 ndi ya zwimagwa.

Afrika zwa zwino li khou sedzesa nyaluwo kha zwi vhambadzelwannha zwa zwimagwa u fhirisa Yuropa, United States kana China”.

Tsho bva kha siatari 1

tshanduko (zwi tshi katela na nne muṭe) ri do dzhenela kha “Kilimanjaro Executive Challenge”, u gonya thodzini ya thavha ndapfusa kha Afrika, kha nzudzanyo ya u swika mathakheni nga dzi 18 Fulwana.

Ri khou dzhia u gonya hoho sa thandela ya tshishavha ro imela “Archbishop Tutu Fellowship Programme” i no khou tshimbidzwa nga vha “Tshimiswa tsha Vhurangaphanda ha Afrika”.

U lugisela khaedu hei zwo mpha tshifhinga tshavhudi tsha u humbula nga ha zwi tshumelo ya muvhuso ya amba zwone.

Zwi a konḁa u wana tshifhinga tsha u dluugisela “Kilimanjaro Challenge” vhushe ha mishumo yothe ino tshuwa ya dvhwa.

Musi ndi tshi thoma u ita vhushe kumedzeli ha u gonya Kilimanjaro, ndo humbula uri khaedu yanga khulwane hu do vha u dluugisela u lugela u kona u swika thodzini, nga maanda ngauri ro ramba vhadivhalela vhanzhi vha Afrika Tshipembe uri vha vhe na nwe, u itela u vhea mutsiko kha riye rothe uri ri vuledze lwendo.

Fhedzi, zwavhukuma ndi zwa uri, musi ri tshi sedza khaedu dza vhushe dzo livhanaho na shango lashu, Kilimanjaro i tou vha ndunduma madzuloni a thavha. Ndi kwone kuhumbulele kwe kwa ita uri ndi pfe ndi tshi tea u isa phanda naho zwi tshi lemela, nahone mafheloni a zwothe, kana ndo swika thodzini kana a thongo swika hezwo a si zwa ndeme u fana na mushumo wo imaho phanda.

“Mutheo wa Nelson Mandela” wo topola thikho nga dza u itela Dvhwa la Dzishakatsaka la Nelson Mandela”.

• **Pfunzo na litheresi** – ngauri ri khou tshuwa

nga vhaswa “tshikhala tsha u dluwela”.

• **U vha hone ha zwiliwa** – ngauri vhana vhanzhi vha ya tshikoloni nga nwa vha zwiliwa zwine vha zwi wana nahone miṭa minzhi i dzulela u edela i songo wana zwiliwa.

• **Vhudzulo** – u dzhenela lwa ndeme kha tshishavha tshashu.

• **U shuma u sa shumeli u wana malamba**

– ngauri tshinwe tshifhinga ndi zwa ndeme u nga tshifhinga tshau u fhirisa u nga tshilede.

Ri a tenda uri vhatu vhothe vha tea u swikela kha zwiliwa zwo linganaho, zwo tsireledzaho na zwi re na pfushi, na uri zwithu zwi ngaho sa ngetshedzo ya zwiputo zwa zwiliwa, ngade dza zwiliwa kana zwikimu zwa u nga zwiliwa zwi nga thusa u fhelisa ndala kha shango.

Ri a zwi dvhwa rothe uri pfunzo na litheresi, zwa vha zwi tshi tou vha mbiluni ya Vho Madiba, zwi tou vha zwa ndeme kha u shandukisa shango lashu.

Ri a zwi dvhwa uri a huna u niwa nga thoni huhulwane u fana na vhudzulo vhu si havhudi, zwenezwo arali ri tshi kona u tshuwa vhatu u tshuwa vha fhaṭa miḁi, tshishavha na vhumatshelo, ri khou shuma ro livha kha tshanduko dzi vhonealaho.

Tsumbo ya Vho Madiba ya u vha mushumeli ndi inwe ine muwe na muwe a nga i tama nga u dikumedzela kha mishumo ya dvhwa na dvhwa.

A si zwothe zwi no itelwa Dvhwa la Nelson Mandela zwine zwa nga vha zwi tamisaho kana zwi zwihuluseaho. Ri tshuwa muwe na muwe u dzhenisa nga itsho na itsho tshi re mbiluni yau.

Arali na dalela webusaiti ya Dvhwa la Mandela kha <http://www.mandeladay.com/> ni do vha mihumbulo ine ya khou dzhenisa. Hafha ni do wana zwithu zwo dzudzanywaho nga ngona

zwe vhatu vha dvhedzela u swikela tshanduko kwao tshishavhani, nga nyolo dza luvhondoni u vusulusa dzimbondo dza dzi NGO na nga kha ngade dza zwiliwa. Dvhwa la Mandela li songo tou vha la nga ha vhatu fhedzi, fhedzi kha li vhe

la mveledziso ya tshifhinga tshilapfu.

Kha nyimele yanga, ndivho ya “Kilimanjaro Executive Challenge”, yo rangwaho phanda nga Mudifungu wa Afrika Tshipembe Vho Sibusiso Vilane, ndi u ita tshilede ya uri vhasidzana vha 270 000 vha mahayani na vha re kha nyimele dza vhushe vha ye tshikoloni. Hani? Tshilede i do renga zwishumiswa zwa musi vhasidzana vha maduvhani, zwithu zwo leluwayo zwi re na maanda a u ita tshanduko, ngauri zwi ita uri vhasidzana vha dzhenisa tshikolo nwa wothe.

Zwo ralo, u gonyiwa ha Kilimanjaro hu pem-

Mutahabvu Muphresidennde Vho Nelson Mandela vho fhedza vhushe havho hothe vha tshi khou shumela vhatu.

belela vhushe ha Vho Madiba nga kha thikhedzo ya pfunzo ya nwa wa musidzana wa Afrika Tshipembe, kana ri a swika thodzini kana a ri swiki, ri do vhone nga kha sia heli.

Vho Mandela vho tshila nga maitete mararu: dvhoholelo iwe muṭe, vhotholola na vha vha na uri shumela dvhwa na dvhwa. Musi vha tshi bviswa dzhele nga dzi 11 Luhi 1990 (miwaha ya 25 yo fhiraho) vho ri “ndi vha miwaha yanga ya u tshila yo salaho zwanḁani zwanḁu”.

Ro sedza tsumbo dza tshumelo dza maino dzi thonifheaho, ri vho nnyi vha na nga sokou ima ra peta zwanḁa ro tshela zwa vhushe ri sa khou ita tshithu?.

***Vho Sello Hatang ndi CEO wa Mutheo wa Nelson Mandela.**

PFUNZO

Minisiya wa Pfunzo ya Mutheo vho talutshedza zwa ndeme kha kushumisele kwa masheleni

Vho Amukelani Chauke

Minisiya wa Pfunzo ya Mutheo Vho Angie Motshekga vho ri Mbekanyamushumo ya Vhuxapfushi kha Zwikolo zwa Lushaka (NSNP) – yo tangana na vhuendedzi ha mugudiswa – dzi do dzula dzi dza ndeme kha muvhuso sa izwi dzo khwinifhadza matshilo a vhagudiswa vha bvaho kha miya i shayaho.

Minisiya vho amba izwi musi vha tshi netshedza Tshipitshi tsha Vouthu ya Mugaganyagwama tsha muhasho Phalamenndeni Doroboni ya Kapa. Vho amba uri mbekanyamaitele i thusa kha pfunzo kwao na u khwinifhadza mutakalo wa vhagudiswa.

“Mbekanyamushumo hei ya thikhedzo ya vhusai, yo tangana na vhuendedzi ha mugudiswa – ine ya netshedza vhagudiswa vhane vha tshimbila khilomitha thanu na u fhira u bva mahayani avho u ya zwikoloni zwa tsini – yo tou vha ya ndeme kha u vhona uri hu vhe na tswikelelo na u hambudza vhagudiswa sisiteme yashu ya pfunzo ya mutheo.

Ho vha na zwo ambiwaho nga ha tsireledzo ya vhagudiswa vhane vha tshimbila tshikhala tshilapfu musi vha tshi bva tshikoloni, nga maanga havho vhane vha thoma vha sala musi tshikolo tsho bva vha tshi itela u guda kana u dzhenelaha kha nyitelwandza.

Minisiya vho ri vhuendedzi ha mugudiswa vhu tea u ffulufhelea na u khwinifhadza tsireledzo ya vhagudiswa musi vha tshi khou endedziwa.

“Mushasho wanga, wo tangana na Mushasho wa Vhuendi, wo isa izwi kha gurandza ya muvhuso u itela tshitshavha u ri tshi dzhenise mahum-

Mbekanyamushumo ya Vhuxapfushi kha Zwikolo zwa Lushaka i khou ita uri vhana vhanzhi vha dzhene tshikolo.

bulwa kha mbekanyamaitele ya vhuendedzi ha mugudi.

“Muhumbulo muhulwane ndi u itela uri mbekanyamaitele iyo i khunyeledzwe uri i shumiswe kha n'waha wa muvhalelano wa zwino. Zwo ralo, Minisiya vho ri thogisiso yo wana uri u tambudza vhanzhi, dzikhakhathi, zwidzidzivadzi na dziinwe khaedu dza matshilisanano zwi dzula zwi thaidzo kha tshitshavha tsha Afrika Tshipembe.

Vho amba u ri Mushasho wa Pfunzo ya Mutheo wo tanganelana na Mushasho wa Mutakalo yo bveledza tshiimo tsha matakalele o linganelaho kha vhagudi vhothe zwine zwa katela tshumiso yo khwahtshiwaho ya Mbekanyamushumo ya Mutakalo ya zwikolo zwo tanganelanaho.”

“Ri na mbekanyamushumo dzo khetheaho dzo sedzaho kha mutakalo wa zwa vhudzekani na zwa mbebo ho sedzwa masia a ndeme a katelaho HIV, AIDS, malwadze a phirela a zwa vhudzekani (STI) na TB.

“Mbekanyamushumo ya mutakalo wavhudi wa mugudiswa ya vhagudiswa vhashu i tea u isa phanga i tshi netshedza fhethu ha u qimvumvusa, zwi tshi katela mbekanyamushumo dza mitambo ya tshikolo, vhusila na mvelele u vhona uri vhagudiswa vhashu vha ise phanga na u wana pfunzo ya mutheo yo dzudzana zwavhudi.

THANZIELA NTSWA YA U THAPHUDZA TSHIKOLO INO AMBA NGA HA VHUSHAY-AMUSHUMO

Minisiya Vho Motshekga vho ri muhasho wavho u khou dzudzanya u thoma thanziela ntswa ya u thaphudza tshikolo ine ya do vha i tshi khou sedzana na thahalelo ya vhukoni na vhusay-amushumo.

“Inwe ya ngivhadzo khulwane ine nda do i ita n'waha ndi u thoma thanziela ntswa ya u thaphudza tshikolo.

Vho amba u ri: “u sedzana na thahalelo ya vhukoni na vhusayamushumo kha shango, muhasho u khou thoma vhuwe vhugudiswa na njila ya vhugudamushumo nga u bveledza thanziela ya u thaphudza tshikolo kha NQF level 1 (Muhanga wa Thanziela ya Lushaka) ine ya vhuela vhagudisi vhane vha kongelwa u wana thogea dza akhademi dza Thanziela ya N'ha ya Lushaka (NSC).

Minisiya vho ri mbekanyamushumo iyo ye ya vha na thero dza 26 dza zwikili na zwa vokheshinala, i fulufhedzisa u isa Afrika Tshipembe kha vhunzhi ha ikonomi dzine dza khou aluwa.

KHUMBELO YA U ITA URI DIVHAZWAKALE I ITWE NGA NNYI NA NNYI

Minisiya vho ri vho sedza zwo iteaho zwen-zwino zwo zwa dzinginya shango, zwi tshi katela mihaselo ye ya itelwa vhabvann'na na u tshinyadzwa ha zwifanyiso, u funza divhazwakale ya Afrika Tshipembe zwi tou vha zwone zwine zwa khou dzihelwa n'ha.

Vhaswa vho dzhenelaha kha hezwi zwithu, vha tshi khou amba zwauro a vho ngo divhadzwa zwavhudi nga ha divhazwakale ya shango.

Minisiya Vho Motshekga vho ri ndi zwa ndeme uri maAfrika Tshipembe, nga maanga vhaswa, vha qivhe uri vha bva ngafhi u itela u bveledza Afrika Tshipembe phanga.

“Mivhigo ya mafhungo yo sumbedza uri vhanzhi vha havho vho dzhenelaha kha u dzhia zwithu nga khani lu si ho mulayoni, dzikhakhathi na u kwashekanywa zwithu vho vha vhe vhaswa. Ri khou tea u shomedza vhaswa vhashu nga divhazwakale yashu u itela uri vhaswa vhashu vha dzhie maga vha na vhuqali a kwamaho vhumatshelo havho”.

“U ya nga themendelo dza Tshigwada tsha u Shuma tsha Minisiya tsha NSC, thogisiso dziinwe dzi do itwa nga njila kwao ya u ita uri Divhazwakale i vhe thero ya nnyi na nnyi

kha vhagudi vhothe vha gireidi 10 u swika 12. U ri hu swikelelwa hezwi, tshigwada tsha u shuma tsha minisiya tshi do thomiwa u sedzulusa ndivho na maitele uri zwi nga itiswa hani zwavhudi, hu do itwavho na nyambedzano na vhashumisani.

ANA YO ISWA NA KHA VHAGUDISWA VHA GIREIDI 7 NA 8

Minisiya vho ri, zwo ralo, vha do nyelelela Phalamennde nga ha mvelephanda ye ya itwa kha u khwinisa mashumisele a Thathuvho ya Lushaka ya N'waha (ANA).

Vho ri ANA yo sumbedza u vha tshishumiswa tsha ndeme kha u tola khaedu dza vhugudiswa musi zwi tshi q'a kha jitheresi.

“Zwine ha do sedzwa khazwo u swika 2019 hu do vha u shumisa ANA u isa mashumele a kilasini na tswikelelo ya mugudi kha level dzothe, hu si kha Gireidi 3, 6 na 9. Tshanduko khulwane kha hetshi tshifhinga tsha mugaganyagwama hu do vha u katela gireidi 7 na 8 kha ANA.

“Tshivhalo tsha vhagudiswa vhane vha do dzhenelaha ANA tsho aluwa u bva kha 7 milioni u ya kha 9 milioni nga u tou anganyela.

ZWO NO SWIKELELWAHO U SWIKA ZWINO

- Zwikolo zwo fhatiwaho nga huswa kana u vusuluswa zwi fhiraho 107 zwo netshedzwa sa tshipiqa tsha ASIDI (Vhurangeli ho Engedzwaho ha Netshedzo ya Themamveledziso ya Zwikolo).

- Phimo ya kuphasele kwa lushaka ya Thanziela ya N'ha ya Lushaka (Gireidi 12) yo gonya u bva kha 75,8% u ya kha 77,1% nga murahu ha milingonyengedzedzwa ya 2014.

- Fulo ja “Kha Ri Gude Mass Literacy” i do wana ngavhelo yo fhungudzwaho ya R439 584 milioni nga 2015/16. Fulo iji jo kwama matshilo a vhatu vhashu vha fhiraho 3,5 milioni.

- Sa tshipiqa tsha Mbekanyamushumo yo Engedzwaho ya Mishumo ya Tshitshavha (EPWP), “Kha Ri Gude” yo avhelwa R65,099 milioni. Hezwi zwo thusedza nga maanga kha u sika mishumo sa izwi zwi tshi do ita uri hu vhe na khonadzeo ya u pfumbudza na u tola vhashumi vha u shuma vha sa wani malamba vha “Kha Ri Gude”.

Vhufarani ha phuraivethe hu do khwinisa phimo ya kuphasele ngei KwaZulu Natal

Vho Noluthando Mkhize

Zwigidi na zwigidi zwa vhagudiswa KwaZulu-Natal vha do vhuvelwa nga kha vhufarani ha minwaha miraru vhukati ha Mushasho wa Pfunzo wa vundu na vha khamphani ya phuraivethe ya “Risk and Reward”.

Khamphani ya Risk and Reward” yo qimiselela u thusa muhasho nga u funza Accounting u mona na vundu, hu sa mbadelwi tshithu, u khwinisa tshikolo tsha kuphasele kwa matiriki KwaZulu Natal nga 2015.

Vhaimelili vha “Risk and Reward” vha do funza vhadzedzi na vhagudiswa vha gireidi 12 kha zwiiriki zwa sumbe, zwo topolwaho nga muhasho, zwine zwa toga thuso khulwane kha thero ya Accounting.

Zwiiriki zwine zwa do thuswa ndi zwa Umkhanyakude, Zululand, Uthungulu, Amajuba, Umzinyathi, Sisonke na iLembe. Vhagudiswa vha do dzhenelaha dzikilasi nga Migivhela nahone vhadzedzi vha do dzhenelaha mbekanyamushumo dza u maangafhadzwa dza tshifhinga tshothe nya 2015.

“Risk and Reward” i do bveledza mbekanyamushumo dza maitele maswa u alusa ngudo

ya Accounting nahone i do shumisa mutambo wa “12-Round Accounting board” sa tshipiqa tsha njila ya u funza ya maitele maswa.

Khamphani i do thoma mitatisano i ngaho sa “Future Accountants Initiative” u itela u thusa vhagudiswa u pfesesa thero.

Kha mutatisano iyi, vhagudi vha do ita u nga ndi vhanzhi vha mabindu nahone vha do lavhelelwa u ita mivhigo na u dzudzanya tshitatamendendinganyiso kha matshimbilele a bindu javho.

Zwiiriki zwothe zwa sumbe zwi do tatisana kha mutatisano, na uri “Risk and Reward” i do vha na vhufani na dziinwe feme dza Accounting dzi ngaho “Ngubane and Company”, Sizwe Ntsaluba Gobodo”, “Ubuchule Company” na “Ukukhanya Company”.

Asi lwa u thoma khamphani i tshi baqekana na zwikolo zwa muvhuso. Nga 2013 tsho vha tshi tshipiqa tsha mbekanyamushumo ya vhuhtusedzi na tshikolo tsha n'ha tsha Adams College ngei Durban. Nga kha thusedzo ya khamphani mvelele dza tshikolo dzo khwinisea u bva kha naledzi nga u ya kha dza 44.

Mubveledzi wa tshibveledzwa tsha “Risk and Reward” Vho Thabani Zulu vho ri vho vha vha tshi khou itela khaedu tshitshavha nga u angaredza uri vha netshedze tshifhinga tshavho vha thusa u khwinisa tshiimo tsha pfunzo tsha vhana kha shango.

Khamphani yo netshedza tshumelo dza tsivhudzo ya zwa vhubindudzi u tikedza bindu lijwe na lijwe nga kha vhuqwamani ha zwa vhubindudzi, ndaulo ya masheleni,

Vhagudiswa vha KwaZulu-Natal vha do dzhenelaha mbekanyamushumo dzine dza do thusa u khwinisa mvelelo dzavho dza Accounting.

zwiko zwa vhashumi, vhuqali, “thandululo ya thekhinolodzhi ya mafhungo (IT)”, vhuqengisi na vhuqungavhuxo.

MEC wa Pfunzo wa KwaZulu Natal Vho Neliswa Nkonyeni vho ri u fulufhela uri mbekanyamushumo hei i do fufuwedza vhatu vhanzhi vha sekithara dza phuraivethe u tevhelela kha maga a “Risk and Reward”.

Vho dovha hafhu vha amba uri vhoradzzipfunzo na vhomakone kha zwa pfunzo vho nethedza tshumelo dzavho u thusa kha u khwinisa sisiteme ya pfunzo nga u angaredza kha vundu, zwi sa qireli tshithu muhasho.

“Vhanzhi vhe vha netshedza tshumelo dzavho ndi Tshimiswa tsha Mayibuye na tsha Swarati, zwine zwa khou tshimbidza mbekanyamush-

umo ya vhuqidzhenisi kha Mbalo na Saints. “Zwa zwino ri na murumelwa wa Mbalo na Saints ane a do kokodza ndambedzo kha zwiimiswa zwi si zwa muvhuso u thusedza mbekanyamushumo dzashu u takulela n'ha tshiimo tsha u funza na u guda kha masia haya.

MEC Vho Nkonyeni vho ri: “vhuwe vhuqarani vhu kha tshimiswa tsha Moses Kotane, tshine tsha netshedza thikhedzo vhadzedzi kha Mbalo, Saints, thekhinolodzhi na “Engineering”.

Vho amba hafhu uri havha vho vha vha tshi tou vha vhanzhi vha maAfrika Tshipembe vha maimo vhe vha vha na dzangalelo ja n'wana mbiluni, nga zwezwo MEC vho takala zwiulu.

MUTAKALO

A hu tshena miduba ya vhalwadze

Vho Noluthando Mkhize

Vhalwadze vha re kha dzilafho lo no goḡombelaho a vha tsha ḡo vhlalaela nga mbadelo dza thekhisi kana u fhedza ḡuvha loṡhe vhe kha muduba vho lindela dzilafho.

Mbekanyamushumo ya "Central Chronic Medication Dispensing and Distribution" musi yo lingiwa kha "Ndindakhombo ya Mutakalo wa Lushaka, i nea vhalwadze u kona u swikelela hu re na dzilafho la malwadze o goḡombelaho fhethu hune mishonga ya wana hone tsini na mahayani avho.

Vhalwadze vho no dzikaho vha re kha dzilafho lo no goḡombelaho vha nga wana dzilafho javho fhethu ha ndingo na kha vhaṅetshedzi vha tshumelo dza phuraivethe vho dzhenelaho.

Fhethu afho ha ndingo hu kha zwiṅiriki zwa OR Tambo (Kapa Vhubvaḡuvha), Gert Sibande (Mpumalanga), Vhembe (Limpopo), Pixley ka Seme (Kapa Devhula), Eden (Vhukovhela ha Kapa), Dokotela K Kaunda (Devhula Vhukovhela), Thabo Mofutsanyane (Free State), Tshwane (Gauteng) zwi tshi katela na uMzinyathi, uMgungundlovu na Amajuba (KwaZulu-Natal).

Vhalwadze vha nga nanga huṅwe na huṅwe hu no dzihwa dzilafho ha phuraivethe ho

Muhasho wa Mutakalo wo ita uri vhutshilo vhu lelutshela vhalwadze vha re kha dzilafho lo no goḡombelaho.

ṅewaho thendelo ya u shuma nga muhasho.

Vhaṅetshedzi vha tshumelo vha ḡo vha vho no wana mishonga yo putelwaho kha Muhasho wa Mutakalo, zwoṡhe zwine vha tea u ita ndi u ṅetshedza zwiṅputo musi vhuṅe ha mulwadze ho sumbedzwa.

Vhalwadze vha ḡo tea u dalela kijiniki kha miṅwedzi miraru iṅwe na iṅwe u ṅolwa hafhu na u vhoṅiwa. Minisita wa Mutakalo Vho Aaron Motsoaledi vho amba uri hezwi zwi ḡo thusa u fhungudza u lindela dzikijiniki.

Minisiṡa Vho Motsoaledi vho amba zwen-ezwino musi vha tshi khou ṅetshedza Vouthu ya Mugaganyagwama ya muhasho vha ri: "Ri khou humbela vhalwadze vhane vha vho vho no dzika vhane a vha tsha tea u vhoṅana na dokotela kana muongi, fhedzi vha tshi tea u dalela tshumelo ya zwa mutakalo u itela ṅetshedzo dzavho dza ṅwedzi nga ṅwedzi, u ri vha ḡiṅwalise fhethu hune vha tea u dzhia hone mishonga vha songo thoma vha ita

muduba kana u lindela.

Vhalwadze havho a vha tei u ima kha muduba wa u dzhia faela. Vha tou ya fhedzi hune vha dzhia hone dzilafho vha bvisa khadi (ye vha i wana kha tshiputo tshe vha tshi dzhia tshifhinga tsho fhiraho), kana vha sumbedza SMS, ine vha ḡo vha vho rumelwa nga muhasho ya u vha ḡivhadza uri ndi tshifhinga tsha u dzhia dzilafho.

Vhalwadze a vha tsha tea u tou dzula ḡuvha kana u lova mushumo. Vha nga tou nanga uri ndi lini hune vha tea u dzhia mishonga saizwi fhethu hunzhi ha u dzhia dzilafho hu tshi shuma na nga murahu ha zwifhinga zwa mushumo.

Minisiṡa vho amba uri: "zwa zwino ri na vhalwadze vha 383 989 kha sisiṡeme nahone vha khou lavhelela vhatu vha 500 000.

U ya nga Muhasho wa Mutakalo, kijiniki dzo no thomaho u lingedza mbekanyamushumo iyi dzi na miduba miṡuku.

vha vha kha ṡhogomelo, vhaṅwe vhashumi vho ṅetshedzwa mushumo zwenezwo fhethu hau shumela ha vho vha khaedu.

Fhethu ha tshumelo huswa zwa zwino hu ṅetshedza tshumelo dzo fhambaho, zwi tshi katela u ndingo na ngeletshedzo dza HIV, u thoma antiṡiṡirovairala, TB na ndaulo ya vhuṅeapfushi na ha u dzhia mishonga.

Vha tshi khou amba nga ha fhethu ha tshumelo, Mulangavundu vho amba u ri: "vhana na vhaṅamakadzi vha khou wana tshumelo ya mutakalo ya ndeme, nga maṅḡa ngauri hu na dokotela o ḡiṅkedzelaho o gudelaho zwa vhana ane a isa phanḡa a tshi thusa fhethu hoṡhe ha tshumelo zwiṅiriki zwa mutakalo zwa Amajuba".

Mulangavundu vho ṡṡuwedza vhadzulo vha tshiriki tsha Amajuba u shumisa zwavhuḡi zwishumiswa zwe vha ṅetshedzwa a ṡhisa u sa fushea nga u vhoṅa tshivhalo tshiriki tsha vhatu vhane vha khou ya u itwa ndingo na u ṡolwa malwadze na ndingo dza HIV kha tshiriki.

NDINGO NA NGELETSHEDZO DZA HIV (HCT)

Musi vha tshi ya HCT vha ḡo:

- wana ngeletshedzo na ḡivhadzwa nga tshimo HIV & AIDS, malwadze a phirela a zwa vhudzekani (STI) na TB
- ṡṡuwedzwa u shumisa kutshilele ku re na mutakalo u thivhela u bvelela ha maṅwe malwadze a sa fhireli
- itwa ndingo dza HIV na u ṡolwa TB na maṅwe malwadze a sa bvi kha maṅwe guda uri HIV/AIDS i thivhela hani na dzimpfu dzi no vhangwa nga malwadze a re na vhusaka na TB
- thusa u thivhela u kavhiwa huswa ha HIV na TB hafhu
- thusa u tumula samba lo ṡumanaho na HIV, AIDS na TB.

(Tshiko: <http://www.gov.za/about-government/government-programmeshiv-counseling-and-testing-hct-campaign>)

Zwine na tea u ḡivha nga "chronic gastritis"

Gastritis i ṡaluswa sa tshigwada tsha nyimele dzine dza vha na tshithu tshithihi tshi no fana: Vhupise ha luvhembe lu re kha thumbu. Gastritis i bvelela musi luluḡi lwa tsukanyo thumbuni yavho lu tshi fhisa zwa ṡunga luvhembe lwa thumbu yavho. Gastritis i vhavhaho i itea nga u ṡavhanya, ha vha na vhuṅise vhu vhavhaho vhuṅuma, ngeno "chronic gastritis" hu vhuṅise ha tshifhinga tshilapfu hune ha nga dzhia na miṅwaha arali hu songo lafhiwa.

Nyimele hei i ṡumanywa na ṅwatela nahone i a engedza khohakhombo ya pfuko ya kha thumbu.

Tsumbadwadze dza nyimele hei zwi katela vhuṅungu thumbuni, tsukanyo i si yavhuḡi, tsilingwane, u vhavha ha mbilu, u sa funa zwiṡiwa na u tamesa u la.

Vha fanela u kwamana na dokotela wavho nga u ṡavhanya arali ni tshi bvisa malaṡwa matswu, ni tshi ṡanza malofha kana vhuṅungu kha thumbu vhu sa ṡuwi, sa izwi hezwi zwi tshi nga vha tsumbo dza u bvela malofha nga ngomu thumbuni.

ZWIVHANGI ZWA GASTRITIS

I nga vhangwa nga:

- phirela ya zwitshili.
- u nwesa zwikambi.
- u shumisa zwidzidzivhadzi zwi nga ho sa khokheini.
- u dzulela u shumisa miṅwe mishonga, i ngaho sa aspirin kana ibuprofen – vha nga namba vha shumisa paracetamol arali ni tshi ṡoḡou nwa tshinwe tshithu arali ni khou pfa vhuṅungu kana ni na mutsiko.
- Mutsiko wo kalulaho.

Arali vha tshi tambudzwa nga nyimele hei vha tea u shandukisa maṡele avho na u dovha hafhu vha tea u litsha zwiṅwe zwiṡiwa, zwi ngaho sa mitshelo i re na esidi na zwiṡuḡi (mitshelo i na esidi ndi maswiri, zwikavhavhe na mabambahosi) zwiṡiwa zwo kadzingwaho, kofi, zwikambi, zwiṡiwa zwi na zwiṡaisi na zwiṡuḡi zwi na mapulo.

Kuṡele kwavho ku tea u vha ku na zwiṅveledzwa nga mafhi zwa mapfura a tshikalo tsha fhasi, ṅama i si na mapfura, zwiṡiwa zwi na dzithoro, mitshelo na miroho (hu si mitshelo i na esidi).

U shandukisa kuṡele kwavho u ri vha kone u shumisa hezwi zwiṡiwa zwi nga thusa, fhedziha, vha tea u humbula uri zwiṡiwa zwo fhambanaho zwi a ita thaidzo kha vhatu nga u fhambana. Nḡila ya u wana uri ndi zwiṡiwa zwifhio zwine zwa vha dina thumbuni ndi u zwi bvisa kha kuṡele kwao nga tshithihi nga tshithihi.

KHA VHA KWAMANE NA DOKOTELA WAVHO

Arali u shandukisa kuṡele zwi sa thusi ndi zwa khwiṅe u kwamana na dokotela. Musi vha tshi humbela u mu vhoṅa vha vhudzise arali hu na zwiṅwe zwine na zwi ṡoḡa kana zwine a vha tei u zwi ita musi vha sa athu vhoṅana na dokotela.

Vha ṅwale tsumbadwadze dzavho dzoṡhe na datumu na zwifhinga zwe zwa itea ngazwo. Vha ite mutevhe wa zwithusedzi na mishonga yoṡhe ine vha kho i shumisa.

Senthara ya mutakalo wa tshitshavha i no khou shumisa maitele maswa ya Dannhauser

Vho Thandeka Ngobese

Senthara ntswa yo ḡuraho R166 miṡioni ya mutakalo wa tshitshavha i shumisaho maitele maswa ngei Dannhauser, KwaZulu-Natal yo ḡisa tshumelo dza mutakalo dza vhuṡhogwa vhuṅoni uvhu.

Mulangavundu wa KwaZulu Natal Vho Senzo Mchunu na MEC wa Mutakalo Vho Sibongeni Dhlomo vho vula senthara ya Mutakalo wa Tshitshavha Dannhauser i re na mim-bete ya 39 zwenezwino.

Fhethu ha tshumelo he ha pembelelwa nga maḡiḡa manzhi nga tshitshavha, hu ḡo shumela vhatu vha 103 389, vhane khavho vha linganaho 90% a vhaḡo kha tshikimu tsha dzilafho. Hu ḡo shuma sa fhethu hune vhatu vha rumelwa hone vha tshi bva kha kijiniki dza masipala ya 10, zwi tshi katela kijiniki dza Thandanani, Nellies, Durnacol na Sukumani.

Vhadzulo vha Dannhauser a vha tsha tea u tshimbila khilomitha dza 30 u ya sibandela tsha Vundu tsha Newcastle u wana tshumelo ya ndondolo ya mutakalo.

Muraḡo wa tshitshavha Vho Philemon Mofokeng vho amba uri vho vha vha tshi tea u shumisa R90 ya u ya sibandela tsha

Newcastle fhedzi zwino vha vho kona u ya kijiniki a vhuva nga u ṡavhanya nga R6 fhedzi.

"Tshimiswa itshi tsha tshumelo, tsho ṅetshedzwaho riṅe nga muvhuso washu, tshi ḡo ri thusa nga maṅḡa nahone ri kho hu livhuwa nga maṅḡa.

Fhethu ha tshumelo ya zwa mutakalo hu ṅetshedza tshumelo dzi no fana na dza sibandela tsha tshiriki, zwi katela phera dza u vhoṅana na muongi, ha ndaulo ya (TB), ha zwa maṅo, X-ray, vhadzadeni, ha mishonga, ha tshumelo ya dzilafho ha shishi, motshara na phera nthihi ya vhudzulo ha vhaongi.

Mulangavundu Vho Mchunu vho amba u ri: "senthara hei ya zwa mutakalo wa tshitshavha ya manakanaka yo tou tea vhatu vhane zwino vho vhoḡholowa nahone vha na ṡhonifho ye kale vha vha vha sa i wani.

Vho amba uri ṅetshedzo ya senthara i khou ḡadzisa mushumo wavhuḡi we vha u vhoṅa mathomoni a heḡo ḡuvha musi vho dalela kijiniki ntswa yo engedzwaho ya u ita ndingo na tsivhudzo nga u tou funa iwe muṅe ngei sibandela tsha vundu Newcastle.

Mushumeli wa mutakalo wa tshitshavha Vho Sibongile Msimango vho amba uri vho takala nga maṅḡa u vha na hezwi kha vhuṅo hovhu: "Vhalwadze vho vha vha tshi tshimbila tshikhala tshilapfu u ḡa sibandela tsha Madadeni nahone vhuṅzhi ha vhatu vhashu vho vha vha tshi vhuva vha songo wana thuso ngauri sibandela tsho vha tsho ḡala.

Fhethu hafha ha tshumelo ho thoma u shuma kha phera ṡukhu tsini na Muhasho wa "Paediatric Outpatient" nahone ho vha hu tshi shuma muongi o zwi gudelaho na vhaletshedzi vhavhili vha HIV.

Nga ṅwambo wa u engedzea ha tshivhalo tsha vhatu vhane vha khou ṡolwa vha dovha